

Metafizik, Lambda Kitabı Yorumu, 9^a

THEMISTIOS

Çeviren

İLYAS ALTUNER^b

Öz: Felsefe tarihinin belki de en önemli eseri olan *Metafizik* toplamda on dört kitaptan oluşmaktadır. Bu kitapların bir kısmı metafizik biliminin problemlerini ele alırken, bir kısmı ise bu problemlerin çözümünü vermektedir. Lambda Kitabını bu eserin en önemli kitabı kılan şey, onun varlığın temel tözünü yani ‘Hareketsiz İlk Hareket Ettirici’yi anlatmasıdır. Bu nedenle Lambda Kitabı, eskiden beri değerli görülüp üzerinde çokça çalışma yapılmış bir kitaptır. Hem Grekçe hem de Arapça şerhleri yapılmış olan bu kitabın Arapça çevirileri İslâm dünyasında fazla rağbet görmüştür. Biz de, Arapça *Metafizik* çevirilerini, özellikle Lambda Kitabının çevirisini ele almayı düşündük. Okuyacağınız çeviri, Lambda Kitabının dokuzuncu bölümünün Themistios tarafından yapılan şerhinden ibarettir. Lambda şerhinin Yunanca aslı kaybolmuş, Arapça çevirisinden daha sonra Latince ve İbraniceye aktarılmıştır. Ancak daha sonra Arapça metnin bazı kısımları da kaybolmuştur. Bu bölümde Themistios, Aristoteles’in, Tanrısal aklın mahiyetine ilişkin güçlükleri tartıştığı ve akıl, düşünme edimi ve düşünmenin nesnesinin aynı şeyler olduğunu kanıtlamaya çalıştığı kısmı yorumlar.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, Themistios, *Metafizik*, Lambda Kitabı, Tanrısal akıl, düşünce.

^a Bu çeviri, ‘Entelekyâ Mantık-Metafizik Okulu’ adı altında yürütülen çalışmalardan bir kesittir. Çevirinin yapıldığı kaynak için bkz. Themistios, “Şerh Harfî’l-Lâm”, Ar. terc. İshâk b. Huneyn, neşr. Abdurrahmân Bedevî, *Aristû indel’-Arab: Dirâse ve Nusûs Gayr Menşûra*, Kahire: Vekâletü’l-Matbûât, 1978, ss. 19-21.

^b Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Pharaphrase of the Metaphysics Book Lambda, 9^c

THEMISTIUS

Translated by

İLYAS ALTUNER

Abstract: Metaphysics which is the probably most important work in the history of philosophy composes of fourteen books. While some of these books deal with the problems of metaphysics, some finds the solution of these problems. What makes the Book Lambda most important book of this work is to mention the fundamental substance of being or 'Unmoved Prime Mover'. Therefore, the Book Lambda is that which has been treasured and studied on it much more. Arabic translations of this book made both Greek and Arabic commentaries have found much favor in Islamic world. We thought to handle Arabic *Metaphysics* translations, especially of the Book Lambda. The translation that you will read is the commentary of ninth section of the Book Lambda by Themistius. Original Greek text of Paraphrase is lost, and it has been translated into Latin and Hebrew from Arabic translation. But afterward some sections of Arabic text have also been lost. In this section, Themistius comments that Aristotle argues certain difficulties concerning the essence of divine intellect, and he tries to prove that intellect, act of thought and object of thought are the same.

Keywords: Aristotle, Themistius, *Metaphysics*, the Book Lambda, divine intellect, thought.

^c This translation is a section of studies which were performed under the title of 'Entelekya School of Logico-Metaphysics'.

ENTELEKYA

THEMISTIOS

LAMBDA KİTABI YORUMU

METAFİZİK 12. KİTAP

© entelekyia

ثامسطيوس

شرح ثامسطيوس لجرفة الالام

من مقالات ما بعد الطبيعة

انتليخيا

Lambda Kitabı Yorumu, 9

209b Çünkü biz ilk nedenin akıl olduğunu söyledik. O eyliyor ve düşünüyor mu, yoksa bilgisini kullanmayan uyuyan bilgin gibi ne eyliyor ne de düşünüyor mu? Ancak bu mümkün değil. Eğer o düşünmeyen ve çeşitli eylemleri yapmayan bir akılsa, o zaman cisimlerde gördüğümüz şekliyle her şeyi hareket ettiren ve bütün şeylerin kendisine arzu duyduğu ilk ilkenin, uykudayken sevenlerin âşıkları için hareketi gibi, uykuya dalan biri gibi olduğunda şerefli ve övülesi olan nedir? Böyle bir görüş yaşamın ilkesini ve kaynağını öldürür. O zaman o, kesinlikle düşünmektedir. O hâlde onun eyleminin ne olduğunun araştırılması gerekir. Çünkü o şundan yoksun değil: ya kendisini ya da başkasını düşünmektedir. Eğer başkasını düşünüyorsa, ya sürekli aynı şeyi ya da birden çok şeyi düşünmektedir. Çünkü o, kendisinin dışında başka bir şeyi düşünseydi, o zaman bu şey, aklın düşünmesini kontrol eden şey olurdu. O zaman aklın tözü bizzat akıl olmaz ki, basit olarak ondan olan bu akıl da çok üstün olmayan bir töz olur. Çünkü o, ancak hem akıl hem de akleden olduğu için en üstün olmuştur. Eğer onun aklediliri dışarıdansa, o zaman bu [aklın nesnesi] aklın düşünmesinin nedeni olduğu için en üstün ve en şerefli olandır, böylece akıl, akledilirlerin nedeni olmuş olur. Başkası nedeniyle olan her şey, onun nedeni olan şeyden daha bayağıdır. O zaman akıl bilkuvve/ımkân olur ve filin/edimin bağlantısının ve sürekliliğinin onu güçleştirmesi gerekir, böylece kuvveden fiile geçen bütün şeylerde fiilde bir zorluk ve kolaylık bulunur. Bu durumda akıl en üstün doğayı mı yoksa bayağı şeyleri mi düşünmektedir? Öncelikle bayağı şeylerin formunun varsayılmasını çürütmek gerekir, biz aklın şerefli olanı düşündüğü görüşüdeyiz. Eğer o, bayağı şeyleri düşünüyor olsaydı, o zaman şerefi bayağı şeylerden elde ederdi; işte bundan kaçınmak gerekir. Yani şeyleri kavrama gücünü kullanmamak onu kavramaktan daha iyidir. Öyleyse onun düşündüğü şeyin en üstün ve Tanrısal olması gerekir. Sürekli tek bir şeyi mi düşünüyor yoksa birden çok şeyi mi? Eğer birden çok şeyi düşünüyorsa, bütün şeyleri aynı anda mı düşünüyor yoksa onu tek tek inceleyerek, birini bırakıp diğerine yönelerek mi?

شرح تامسطيوس لحروفه اللام، ٩

209b

ولأننا قلنا إن العلة الأولى عقل فيجب أن ينظر: هل تفعل وتعقل، أم هي غير فاعلة ولا تعقل، كالعالم النائم الذي لا يستعمل علمه؟ إلا أن ذلك محال: فإنه إن كان عقلا لا يعقل ولا يفعل سائر الأفعال، فما الذي للمبدأ الأول من الشرف والحمد في أن يكون كالغرق في النوم يحرك الجميع وتحن الأشياء إليه على سبيل ما نراه في الأجسام من حركة المعشوقين في وقت النوم لعشاقهم؟ والقول بذلك يميمت مبدأ الحياة وينوعها. فهي إذن تعقل لا محالة. فيجب أن يبحث عن فعلها ما هو، وذلك أنه لا يخلو: إما أن يعقل ذاته وإما أن يعقل غيره. وعقله لغيره إما أن يكون داء ما لشيء واحد بعينه أو أشياء كثيرة. إلا أنه إن كان يعقل شيئا آخر غيره خارجة عنه، فذلك الشيء هو المتسلط على أن يعقل العقل، وليس جوهر العقل حينئذ عقلا بذاته، ولا ذلك العقل منه ييسط فيكون جوهرها ليس في غاية الفضيلة. لأنه إنما صار في غاية الفضيلة لأنه عقل وعافل. فإن كان معقوله من خارج، فذلك هو الأفضل والأشرف، لأنه سبب و علة لأن يعقل العقل فيكون العقل سبب المعقولات. وكل ما كان بسبب غيره فهو أحسن من الشيء الذي جعل سببه. فيكون العقل بالقوة، ويكون من الواجب أن يتعبه اتصال الفعل ودوامه، فإنه يوجد في الأشياء التي تخرج من القوة إلى الفعل تعب واسترخاء عن الفعل. ويكون العقل يعقل ما هو من طبيعة أفضل، أو أشياء خسيصة؟ ويجب أن ينفي عن الأول قبول صورة الأشياء الخسيصة، ونقول إنه يعقل التي في غاية الشرف؛ فإنه إن كان يعقل الأشياء الخسيصة فهو يستفيد الشرف من أحسن الأشياء، وذلك يجب أن يهرب منه. فإنه ألا يستفيد البصر أشياء أولى من أن يبصر. فيجب أن يكون ما يعقله في غاية الفضيلة والإلهية. أ فترى ما يعقله دائما شيئا واحدا أو أشياء كثيرة؟ وإن كانت أشياء كثيرة فهل عقله لها كلها معا، أم بالتصفح منه لواحد واحد وتركه واحدا وإقباله على آخر؟

Bu durumları aşağı durumlar izler, çünkü akıl doğrudan tek bir şeyi düşünüyor olsaydı, böylelikle onun düşünmesi ya yetkince olur ya da yetkince olmazdı. Eğer yetkince düşünüyorsa o eksiktir, eğer yetkince düşünmüyorsa o zaman düşünemez ve yeterli olamaz. Onun düşündüğü şeyler birden çok olsaydı, [şeyleri] tek tek inceleyerek düşünüyor olurdu, o zaman da kendisinin dışında bir şeyi anmaya ve onu kullanmaya gereksinim duyardı. Eğer akıl şeyleri bir kerede süresiz düşünüyor olsaydı, o zaman onları yetkince mi düşünürdü yoksa yetkince olmayıp eksik mi kalırdı? Bununla birlikte, bütün şeyleri aynı anda düşünmek kesinlikle mümkün değildir. Bütün bu şeylerle ilgili, ilk aklın bütün şeylerde ya da birden çok şey için akıllı kullanması gerektiği yönündeki görüşten uzak olması, ancak onun yalnızca tek bir şeyi düşünmesi gerekir. Bu şey ise en üstün olan şeydir. Akıl o zaman özünü düşünmektedir ve böyle bir güçlük olduğunda o güçlüğü düşmez. Ancak insanın kendisine olan sevgisi kendisini nasıl tatmin etmiyorsa, aynı şekilde özünü düşünmesi de akıllı tatmin etmez. İnsanın kendisine olan sevgisi nasıl süreklirse, kendisini düşünen şeyin durumu da onu düşünen için böyledir. Yine kendisine aşık olan kişi kendi kendisini sevip kendisine aşık olduğunda nasılsa, düşünen de öyledir; özünü düşünen şeyin kendisi de düşünür. İlk akıl, kendisince bilinen varolan bütün şeylerin ilkesidir. Onun düşüncesi ne tek tek şeyleri inceleme yöntemi ne de birini terk edip diğerini kabul etmedir, yalnızca birlikte ve bir kerede kavramadır. Çünkü gören göz nasıl birden çok şeyi bir kerede görüyorsa, aklın da olgun ve eksiksiz olması dolayısıyla zamana gereksinimi yoktur, hatta bundan daha çok özelliğe sahiptir: İlk akıl, özünü düşündüğünde bütün akledilirleri düşünür. Ne bunu reddetmek, ne kat[sayı]yı akılla ölçmek, ne bilgisizlikten bilgi çıkarmak, ne de açık öncüllerden hareketle doğrulanamayan sonuçları çıkarmada ona gereksinim duymak gereklidir. Bütün bunlar göstermektedir ki, Tanrı ilk ilkedir ve hem kendi özünü hem de ilkesi olduğu bütün şeyleri aynı anda bilir; kendi özüne sahip olduğunda, yine dayanağı olduğu bütün şeylere sahip olur. Öyleyse akıl ve akledilen birdir, ilk akıl evreni düşünür, çünkü özünü çokça düşündüğünde ne olduğunu düşünmüş olur, özünü kavradığında ise bütün şeylerin nedeni ve ilkesi olmuş olur.

210a

فإنه تتبع هذه الأحوال شناعة، لأنه إن كان يعقل دائما شيئا واحدا بعينه فإما أن يكمل بذلك عقله أو لا يكمل. فإن كان يكمل به فهو ناقص. وإن كان لا يكمله فلا عقل له ولا اكتفاء. وإن كانت الأشياء التي يعقلها كثيرة وكان عقله بالتصفح لواحد واحد فيحتاج إلى ذكر واستفادة شيء ليس هو له. وإن كان عقله للأشياء في دفعة واحدة بلا مدة، فهل يكمل بها عقله، أو لا يكمل فيلبث غير تام؟ ومع ذلك فليس يمكن في الطبع أن يعقل الأشياء معا. ففي جميع هذه الأشياء يجب البراء من القول بأن العقل الأول يستفيد العقل بجميع الأشياء أو لأشياء كثيرة، لكن عقله لشيء واحد فقط. وذلك الشيء هو في غاية الفضيلة. فعقله إذن لذاته وليس يلحقه إذا كان كذلك شيء من التعب. لكنه كما أن محبة الإنسان لنفسه لا شبع فيه، كذلك عقله لذاته لا شبع منه. وكما أن محبة الإنسان لنفسه دائم، كذلك حال الشيء الذي يعقل ذاته عند ما يعقله. وكما أن العاشق لنفسه إذا كان هو نفسه يحب نفسه ويعشقها، كذلك الذي يعقل؛ وما يعقل ذاته فهو نفسه يعقل. والعقل الأول هو مبدأ جميع الأشياء الموجودة المعلومة عنده. وعقله لها ليس على سبيل التصفح لواحد واحد، ولا بأن يدع واحدا ويقبل على الآخر، لكن بإدراكه معا ودفعة. ولأنه على غاية الكمال والتمام فهو غير محتاج إلى زمان، كما أن العين البصيرة تبصر أشياء كثيرة دفعة بل على أكثر من ذلك: يعقل العقل الأول جميع المعقولات معا إذا عقل ذاته. ولا يجب أن ينكر ذلك ولا أن يقاس بالعقل منه الضعف، ولا يخرج من جهل إلى معرفة، ولا به حاجة أن ينتج نتائج لم تكن تثبت له من مقدمات بينة. وقد تبين من جميع ذلك أن الله هو المبدأ الأول وأنه يعلم ذاته وجميع الأشياء التي هو لها مبدأ معا، وأنه إذا كان مالكا لذاته فهو أيضا مالك لجميع الأشياء التي قوامها به. والعقل والمعقول منه واحد: فالعقل الأول يعقل العالم، وذلك أنه - أن تكثر - إذا عقل ذاته، عقل أنه ما هو، فقد تعقل من ذاته أنه علة جميع الأشياء ومبدؤها.

210a